

A SCHWARTZ-FÉLE ALAPÉRTÉKEK, GENERÁCIÓK KÖZÖTTI ÉRTÉKÁTADÁS ÉS AZ ÖNKÉNTESSEG ÖSSZEFÜGGÉSEI

CSÁK ZSOLT¹ – FÉNYES HAJNALKA²

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2025.4.3-29>

Absztrakt

Szakirodalmi áttekintésünkben a Schwartz-i alapértékekkel, azok nemi és életkori különbségeivel, a generációk (szülők és gyermekeik) közti értékátadással és érték hasonlósággal, és végül az értékek és az önkéntesség kapcsolatával foglalkozunk. Az értékelméletek közül a 10 majd 19 alapértékre bővített Schwartz-i modellre alapozunk, annak széleskörű alkalmazhatósága miatt. Ezek az alapértékek, többek közt, előre jelezhetik az emberi viselkedést, köztük az önkéntességet is. Kutatásunk során amellet érveltünk, hogy amennyiben az egyénnek az önkéntes cselekvését időben viszonylag stabil motivációk vezérlik, vagy társadalmi szinten vizsgálódunk, az alapértékek lényegi prediktív erővel bírhatnak. Azonban kutatásunkban kimutattuk, hogy az adott Schwartz-i alapértékek (például a jóakarát vagy az univerzalizmus) nem mindig vezetnek önkéntes munkához, illetve akik önkéntes munkát végeznek, változatos értékpreferenciákkal rendelkeznek. Az önkéntesség Clary-féle Volunteer Functions Inventory (VFI) motivációs faktoraihoz változatos alapértékek rendelhetők, továbbá az önkéntesség motivációi sokszor értékambivalens háttérűek. Kimutattuk azt is, hogy az értékpreferenciák nem és kor szerinti eltérései visszaköszönnek az önkéntesség motivációinak életkori és nemi sajátosságaiban. Szakirodalmi áttekintésünkben kitérünk az értékek szorongással és bizalommal való viszonyára is, és mivel a mások iránti attitűdök is lehetnek altruisták vagy kompetitívek (énvédő, versengő), így az érték kutatások e területe is összekapcsolható az önkéntességgel.

Kulcsszavak: értékek, generációk, szülő-gyermek értékátadás, érték hasonlóság, önkéntesség és értékek

Schwartz's core values, intergenerational values transfer and volunteering

Zsolt Csák – Hajnalka Fényes

Abstract

This literature review examines Schwartz's theory of core values, including gender and age differences, the transmission of values across generations (parents and children), value similarity within families, and the relationship between values and volunteering. Among the various value theories, the study

¹ Csák Zsolt kutató, MCA – Collegium Professorum Hungarorum,

² Fényes Hajnalka (PhD) közgazdász - szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, CHERD-Hungary, MTA-DE-Jövő tudatosság Fejlesztése Kutatócsoport
A tanulmány az MCA - Collegium Professorum Hungarorum támogatásával készült.

relies on Schwartz's model—originally consisting of ten and later expanded to nineteen core values—due to its broad applicability. These core values have been shown to predict human behavior, including participation in volunteer activities. This research argues that if an individual's volunteering is driven by relatively stable long-term motivations or if volunteering is considered at a societal level, core values may possess strong predictive power. However, it also demonstrates that Schwartz's core values (e.g., benevolence or universalism) do not consistently lead to volunteering, and that individuals who volunteer exhibit diverse value preferences. Clary's Volunteer Functions Inventory (VFI) motivational factors can be mapped onto several of Schwartz's core values, and motivations for volunteering are often value-ambivalent. Furthermore, the study shows that gender- and age-related variations in value preferences are reflected in the demographic characteristics associated with volunteering motivations. The study also explores the relationship between values, anxiety, and trust, highlighting that attitudes toward others may range from altruistic to competitive or self-protective. Thus, this dimension of value research can be meaningfully linked to the study of volunteering.

Keywords: values, generations, parent–child value transmission, value similarity, volunteering and values

BEVEZETÉS

A fejlődő és növekvő számú tudományos publikációk ellenére az emberi viselkedés még napjainkban sem teljeskörűen megértett vagy előrejelezhető. A cselekvést kiváltó és formáló tényezőket az idegrendszer szintjétől (például a GABA és glutamát neurotranszmitterek szerepe) egészen a makrotársadalmi folyamatokig (például sztereotípiák) vizsgálják a kutatók. Ezen a vertikálisan, a mikroszinttől a makroszintig terjedő skálán a motivációs konstruktumok – köztük az értékek – kiemelt szerepet kapnak, és számos kutató vizsgálja őket. Az értékek konceptualizálása során több, eltérő tudományághoz tartozó kutatói megközelítéssel találkozhatunk.

Az értékek már az 1900-as évektől kezdődően lényegi szerepet játszottak a makroszintű (Durkheim 1933; Inglehart 1977), és a mikroszintű tényezők magyarázatában (Rokeach 1973; Schwartz 1992). Émile Durkheim (1933) az értékeket az úgynevezett kollektív tudat koncepcióján belül értelmezte, és a fogalmat a társadalom tagjai által széles körben osztott hiedelmekre, normarendszerre, illetve normatív értékek egészére alkalmazta, mint amelyek elősegítik a társadalom kohézióját. Ronald Inglehart (1977) napjainkban is sokak által alkalmazott elméleti modellje két érték-tengelyen helyezi el a társadalmakat. Megközelítése alapvetően a nemzetekre jellemző értékazonosulásbeli változások és összefüggések magyarázatára jött létre.

Az értékek pszichológiai konstruktként való értelmezését leginkább Milton Rokeach (1973) munkája újította meg. Ezt megelőzően a pszichológiai kutatásokban nem találkozhattunk széles körben elterjedt és konszenzusos értékkepcióval. Rokeach elméletében két, hierachikusan egymásra épülő rendszerben képzelte el az értékeket, ahol 1) Végértékeket (Terminal values) és 2) Eszközértékeket (Instrumental values) különböztetett meg. Előbbiek az emberek életének egészen átívelő célokként (például boldogság, szabadság, békés világ), míg utóbbiak leginkább ezeket elősegítő „részcélokként” vagy „eszközökként” értelmezhetők (például bátorság, kedvesség, őszinteség). Hasonlóan Rokeach értékkepciójához, Shalom Schwartz (1992) is az emberi viselkedés és döntés tágan értelmezett motiváló tényezőiként értelmezte az értékeket. Értékdimenziói azonban eredendően más szerkezeti megközelítést mutatnak: az általa meghatározott értékek egyenrangúan, egy körszerkezetbe rendeződnek. Ugyanakkor megemlítendő, hogy noha Schwartz nevéhez leginkább előbbi, az egyének szintjén meghatározott 10 értéket tartalmazó modellt kötjük, a későbbiek során egy, a nemzetek átfogó értékorientációinak megragadására alkalmas keretrendszert is megalkotott (Schwartz 1994). A 2010-es években pedig a 10 emberi értéket tartalmazó elméletét empirikus adatokon bővítette, így legújabb megközelítésében már 19 értéket határoz meg.

Tanulmányunk egyik legfontosabb célja, hogy feltárjuk és bemutassuk a Schwartz-féle alapértékek és az önkéntes cselekvés motivációi közötti lehetséges kapcsolatot. Írásunk elméleti részében elsőként Schwartz (2016) mikroszintű értékorientációs elméletére térünk ki, mely interdiszciplinaritásából, megbízhatóságából, és kultúraközi használhatóságából fakadóan jelenkorunk egyik széleskörben használatos keretrendszere (Schwartz et al. 2012; Schwartz 2014; 2016; Schwartz et al. 2017; Schwartz – Sortheix 2018; Schwartz – Cieciuch 2022). A módszertani részt követően a feldolgozott szakirodalmak alapján narratív elemzést végzünk. Az értékek és a viselkedés kapcsolatának vizsgálata után néhány változót (nemek és kor szerinti eltérések) veszünk sorra, melyekkel a kutatók összefüggésbe hozták az értékeket. Tekintettel arra, hogy a generációk (szülők és gyermekek) közti értékátadás és érték hasonlóság kiemelt szereppel bír az értékek formálódásában, ennek egy külön alfejezetet szánunk.

Az önkéntesség egy értéktelített cselekvés, melyet különböző motivációk vezérelnek, és e motivációkhoz megfeleltethetőek lehetnek bizonyos alapértékek. Ezen elméleti összefüggés feltárása érdekében egy további alfejezetben összekapcsoljuk a Schwartz-i alapértékeket az önkéntesség funkcionalista megközelítésével (lásd Volunteer Functions Inventory, VFI) (Gazsó

et al. 2022). E két terület (értékek és az önkéntesség motivációi) integrálása újszerűnek számít, mivel a korábbi értékutatók (lásd Sagiv – Schwartz 2022) elsősorban az altruista viselkedéssel kapcsolták össze az értékeket, és nem vizsgálták a változatos motivációk által vezérelt önkéntes cselekvésekkel való kapcsolatot. Tanulmányunk a Schwartz-féle értékek és a VFI elméleti keretrendszerének szintézisével hozzájárulhat ahhoz, hogy az értékek és az önkéntesség kapcsolatát vizsgáló, átfogó és komplex magyarázó modellek születhessenek.

SCHWARTZ ÉRTÉKORIENTÁCIÓS ELMÉLETE

Shalom Schwartz (1992) több mint 30 éve határozta meg mikroszintű értékelméletének napjainkban is alkalmazott dimenzióit. A kezdetben 11 értékdimenziót megkülönböztető modellt 20 eltérő nemzet mintáján validálta. Az empirikus adatokon azonban a spiritualitás (spirituality) értéke csak néhány nemzet esetében volt azonosítható külön dimenzióként, így elhagyta a modellből. Pár évvel később Schwartz (1994) egy makroszintű, a nemzetek átfogó értékorientációinak megragadására alkalmas keretrendszert is megalkotott. Ebben három bipoláris dimenzióval írja le a kultúrákban uralkodó értékeket:

- 1) Autonómia vs. Beágyazottság (Intellectual/Affective autonomy vs. Embeddedness),
- 2) Egalitarizmus vs. Hierarchia (Egalitarianism vs. Hierarchy), valamint
- 3) Harmónia vs. Fölény (Harmony vs. Mastery).

Noha a későbbiek során is alkalmazták e keretrendszert (lásd Schwartz 2014), de olyan széleskörben nem terjedt el úgy, mint a mikroszintre irányuló modell. Schwartz a mikroszintű, 10 alapértéket tartalmazó modelljét az annak megalkotását követő húsz évben átdolgozta, és 19 alapértékre bővítette (Schwartz et al. 2012). Ezt a részletesebb keretrendszert a későbbiekben szintén bemutatjuk, elsőként azonban Schwartz mikroszintű értékelméletének néhány alapvető fogalmi és szerkezeti tulajdonságáról szólnunk.

Bár Schwartz 1992-ben alkotta meg az 10 alapértéket tartalmazó modelljét, illetve ezzel együtt elméletének alapvetéseit is, e modell a későbbiek során számos empirikus adaton nyugvó finomításon ment keresztül. Például az 1992-ben megjelent publikációjában a konformitás és a tradíció alapértékei még nem egymás mellett, hanem egymás mögött helyezkedtek el (Schwartz 1992). Annak érdekében, hogy az idővel eszközölt pontosításokkal együtt, a jelen korunkban is elfogadott modellt mutassuk be, egy későbbi munkájára építkezünk. 2016-os dolgozata szerint az általános emberi alapértékek olyan tágan vett motivációs konstruktumok

vagy vezérelvek, melyek az emberek vágyait, orientációit fejezik ki. Elmélete alapján az alapértékekkel kapcsolatosan az alábbi hét megállapítás kulcsfontosságú:

1) A kívánatos célok fontosságáról való *hiedelmek*ként is értelmezhetők; 2) Az aktiválódásuk *érzelme*ket vált ki; 3) Olyan *alapvető célok*, amelyek szituációfüggetlenül érvényesek, tehát túlmutatnak konkrét helyzeteken; 4) *Tudatosan vagy tudattalanul motiválják* a viselkedést, az észlelést és a hozzáállást; 5) Hatásuk a releváns értékek közötti *kompromisszumok* révén valósul meg; 6) *Normaként vagy mérceként szolgálnak* cselekvések, emberek és események értékelésére; 7) *Fontossági sorrendbe* rendeződnek egy viszonylag tartós hierarchikus rendszerben (Schwartz 2016).

Schwartz megközelítése szerint az alapértékek az emberi lét olyan kardinális igényeihez kapcsolódnak, mint a biológiai szükségletek, az összehangolt társadalmi interakciók, és a csoport túlélésének és jólétének biztosítása. Ebből kifolyólag az általa deklarált értékek kultúrafüggetlenek, így a legtöbb társadalomban kellő pontossággal mérhetők. E megállapítását 80 különböző ország mintáján végzett empirikus vizsgálatai támasztják alá (Schwartz 2016; Schwartz – Sortheix 2018).

Schwartz 10 alapértéke és azok körstruktúrája

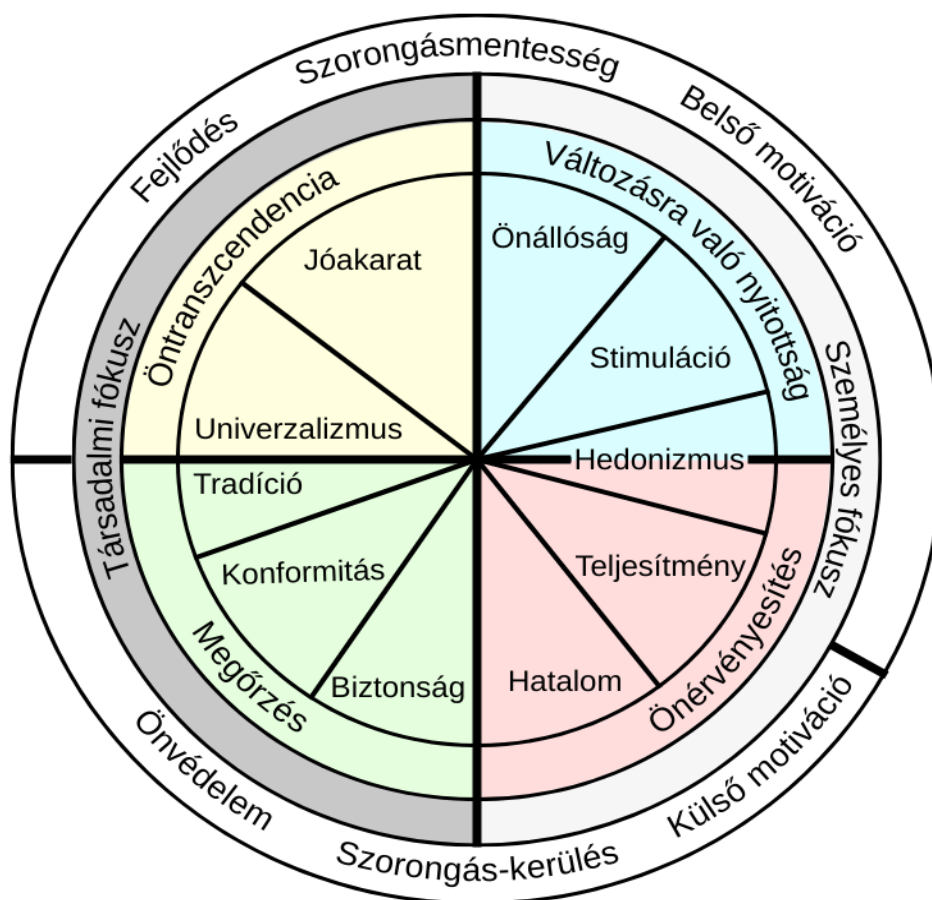
Az értékorientációs elméletben az értékeket motivációs irányultságuk alapján tíz típusba sorolják, amelyeket alapértékeknek nevezünk:

1. *Hatalom (Power)*: Az emberek és erőforrások felett gyakorolt kontrollra vonatkozik (pl. tekintély, vagyon, társadalmi befolyás).
2. *Teljesítmény (Achievement)*: A társadalmi sztenderdek szerinti egyéni sikerek és kompetenciák (pl. ambíció, siker, tehetség, befolyás).
3. *Hedonizmus (Hedonism)*: Az érzéki örömök és kellemes élmények keresésére irányul (pl. szórakozás, az élet élvezete, öröm).
4. *Stimuláció (Stimulation)*: Az emberi szervezet természetes, változatosságra való törekvéséből fakad (pl. sokszínűség, kaland, izgalom).
5. *Önállóság (Self-direction)*: Önálló gondolkodásra és cselekvésre irányuló értékek (pl. kreativitás, kíváncsiság, szabadság, függetlenség).
6. *Univerzalizmus (Universalism)*: Az emberi közösség felé tanúsított megértés, tolerancia, valamint a természet jólétének előmozdítása (pl. igazságosság, egyenlőség, világbéke, környezetvédelem).

7. *Jóakarat (Benevolence)*: Azok jólétének megőrzése és elősegítése, akik közel állnak hozzánk (pl. segítőkészség, becsületesség, szeretet).
8. *Tradíció (Tradition)*: Kulturális vagy vallási szokások és eszmék iránti tisztelet és elkötelezettség (pl. hagyománytisztelet, alázat, vallásosság).
9. *Konformitás (Conformity)*: Olyan cselekvések és impulzusok gátlását (visszafogását) tükrözi, amelyek másoknak árthatnak vagy megsértik a társadalmi elvárásokat (pl. engedelmesség, udvariasság, idők tisztelete).
10. *Biztonság (Security)*: A kapcsolatok, a társadalom és önmagunk biztonságára, harmóniájára és stabilitására vonatkozó értékek (pl. társadalmi rend, személyes biztonság, nemzetbiztonság).

Ezen alapértékek nem függetlenek egymástól, kapcsolatuk szemléltetésére leginkább egy körstruktúra (lásd az 1. ábrát) alkalmas, melyben az egyes értékek között nincsenek éles határok.

1. ábra. A Schwartz-féle alapértékek

Forrás: Saját szerkesztés Schwartz (2016) alapján.

A térben egymás mellett elhelyezkedő értékek tehát fokozatosan simulnak a mellettük lévőbe. A körkörös elrendeződést az egyes háttérváltozók alapértékekkel mutatott kapcsolatai is alátámasztják. Ha egy háttérváltozó az egyik alapértékkel szoros kapcsolatot mutat, úgy az amellet elhelyezkedő alapértékkel gyengébb, de még mindig pozitív kapcsolat várható (szomszédság konzisztencia elve). Minél távolabbi értékkel vizsgáljuk meg a kapcsolatát, annál gyengébb lesz a korreláció, mígnem negatív előjelűvé nem válik (monoton csökkenés elve). A vizsgált változó a legerősebb pozitív korrelációt mutató alapértékkel szemben elhelyezkedő alapértékkel fogja mutatni a legerősebb negatív korrelációt (Schwartz 2016; Schwartz – Sorthaix 2018). E szabályszerűségek az egyének mindennapi tevékenységei gyakoriságának, a jobb- vagy baloldali politikai irányultságuknak továbbá a kooperativitásra való hajlandóságuk előrejelzése során is megfigyelhetők (Schwartz 2016).

Az előbbiekben bemutatott alapértékek motivációs irányultságuk szempontjából azonos értékeket magukba foglaló értékorientációk. Ezen alapértékeket több szempontból is csoportosíthatjuk.

A magasabb rendű bipoláris dimenziók. A tíz alapértéket az empirikus vizsgálatokban gyakran két bipoláris dimenzió mentén vizsgálják (Döring et al. 2015; Schwartz – Sorthaix, 2018; Schwartz – Cieciuch 2022). Az egyik dimenzión a *megőrzés* (Conservation) értékek állnak szemben a változásra való *nyitottságot tükrözőkkel* (Openness to Change), míg a másik dimenzión *az önérvényesítés* (Self-Enhancement) és az *öntranszendencia* (Self-Transcendence) alkotnak ellentétpárokat. A szakirodalom e négy, egymástól elkülönülő értékcsoporthat leggyakrabban magasabb rendű értékeként definiálja (Schwartz – Cieciuch 2022).

- A megőrzés értékei a rendet, az önkorlátozást, a múlt megőrzését, míg a változásra való nyitottság értékei a gondolkodás, a cselekvés és az érzelmek függetlenségét, valamint környezetünk átalakulását szorgalmazzák.
- Az önérvényesítés a saját érdekeket és sikert képviselő, a mások feletti dominanciát célzó értékeket tükrözi, míg az öntranszendencia a mások jólétével és boldogulásával kapcsolatos értékeket tartalmazza.

E felosztásban a hedonizmus alapértéke átmeneti helyzetű, mind az önérvényesítés, mind a változásra való nyitottság dimenziókhöz kapcsolódik. A négy magasabb rendű értékre való tagolásnak dimenzióredukciós eljárásokból fakadó előnyei is vannak. Ilyen például a

pontosabb mérés, a statisztikai eljárások egyszerűbb kivitelezése, vagy az átláthatóság növelése.

Alapértékek és érdekek – az egyéni és a szociális fókuszú alapértékek. Egy másik megközelítésben az alapértékeket az általuk szolgált érdekek mentén osztják fel. Ebben az esetben *a személyes/egyéni* (personal focus) és a *társadalmi/társas fókuszú* (social focus) alapértékek állnak egymással szemben. Az előbbi csoport (személyes fókuszú) olyan értékeket takar, melyek a személyes tényezőkhez kötődnek (önállóság, stimuláció, hedonizmus, teljesítmény, hatalom), és az egyének érdekérvényesítésének módjait, jellemvonásait határozzák meg. Ezzel szemben az utóbbi csoportba (társadalmi fókusz) tartozó értékek a társadalmi kollektívához való viszonyulást takarják, mint a jóakarat, az univerzalizmus, a tradíció, a konformitás és a biztonság.

Az alapértékek viszonya a szorongással és a bizalommal. A harmadik megközelítés az alapértékeket a szorongással való viszony alapján határozza meg. A két csoportnak Schwartz (2016) *a szorongásmentes* (anxiety-free) és *a szorongáskerülő* (anxiety-avoidance) elnevezéseket adta. A szorongásmentes értékek nem járnak együtt intenzív szorongással, és elsősorban az egyén autonómiáját, fejlődését és önmegvalósítását fejezik ki. Ezzel szemben a szorongáskerülő értékek az én védelmét szolgálva, a fenyegetés elkerülésére, a kiszámíthatóság növelésére (megőrzés értékek) vagy annak aktív kontrollálására vonatkoznak (hatalom alapérték). A teljesítmény alapértéke ebben az esetben határterületen található. Ez ugyanis egyszerre önérvényesítő, így irányulhat a szorongást kiváltó tényezők kontrollálására, illetve egyszerre szolgálja az egyén növekedését és fejlődését is, mely a kompetenciaérzés és az énhatékonyság növelésével szorongásmentes vonásokat hordoz.

Ahogy arra Schwartz (2016) is rámutat, ez a felosztás párhuzamba hozható *a szabályozási fókusz* (growth; self-protection) és *a külső-belső motivációk* (extrinsic – intrinsic) elméletével. A Tory Higgins-féle (2012) szabályozási fókusz elmélet alapján az egyének két fő önszabályozási rendszerét különböztethetjük meg. Az egyik (self-protection) a stabilitás fenntartását, a veszteségek és a negatív következmények minimalizálását tartja szem előtt. A körstruktúra alsó felén található alapértékek leginkább e motívumokhoz köthetők, hiszen a tradíció, a biztonság, a konformitás, a hatalom és a teljesítmény értékek éppen ezt a stabilitást és a veszteségek elkerülését célozzák. A másik önszabályozó rendszer (growth) pedig a fejlődésre, önmagunk kiteljesedésére, jutalmak megszerzésére irányul. Ehhez a felül

elhelyezkedő alapértékek kapcsolódhatnak, melyek az intellektuális és személyiségbeli fejlődést, az önmegvalósítást, valamint szociális kapcsolataink megerősítésének igényét fejezik ki.

A Richard Ryan és Edward Deci (2000) nevéhez fűződő külső-belső (extrinsic – intrinsic) motivációk megkülönböztetése a motivációk eredetén alapszik. A külső motivációk során az egyén önmagán kívül eső tényezőkért cselekszik. Az értékek vonatkozásában ezek lehetnek anyagi erőforrások vagy presztízs (hatalom és teljesítmény értékek), valamint a szankciók elkerülése (konformitás, tradíció értékek), vagy a védelem elnyerése (biztonság értéke). Ezzel szemben a belső motivációk során az egyén a cselekvés következtében megélt öröm és kielégülés érzése miatt cselekszik. Az értékek vonatkozásában ehhez kötődik az újdonság és érzelmi örömök keresése (stimuláció és hedonizmus értékek), valamint a gondolatok és cselekvések szintjén megélt autonómia és kompetencia érzése (önállóság értéke). A közeli ismerőseink jólétének önzetlen elősegítése (jóakarat értéke) és a tágabb közösséghez való hozzájárulás (univerzalizmus értéke) ugyancsak a belső motivációkhoz sorolhatók.

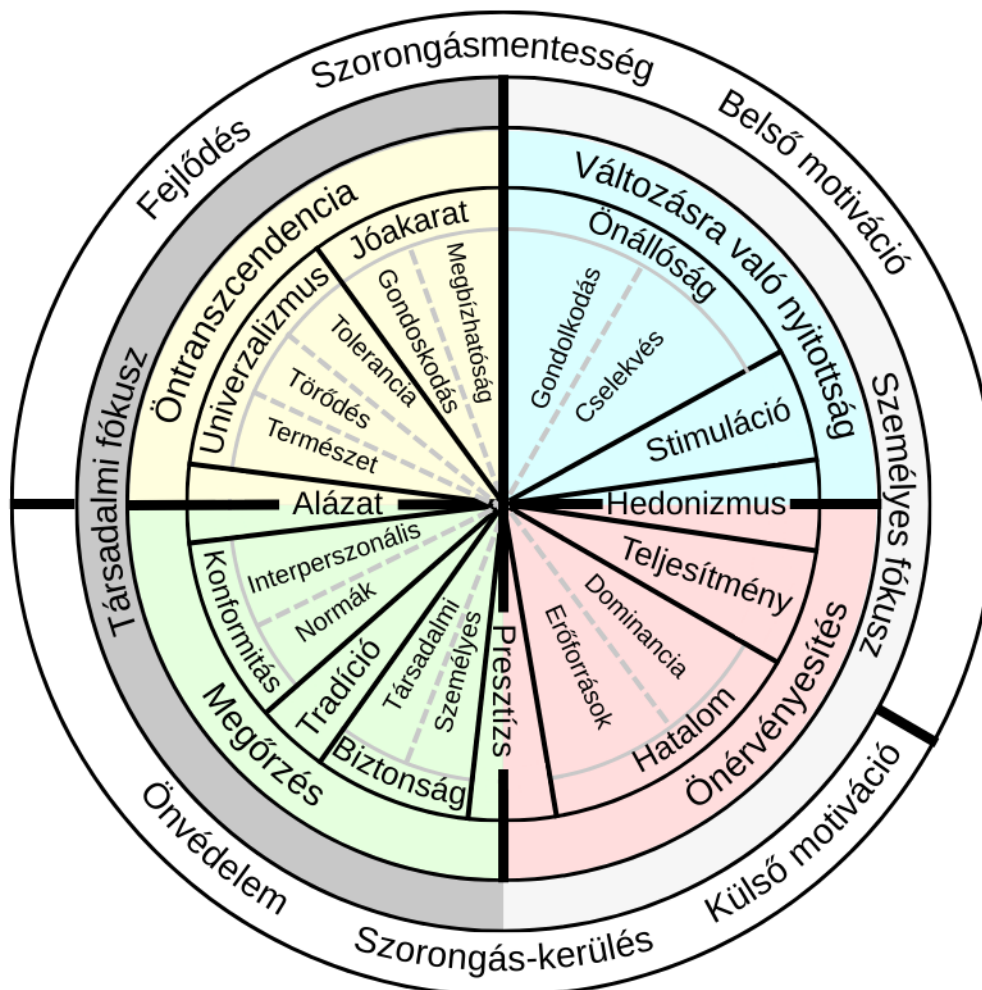
A hazai szakirodalom (lásd Grünhut et al. 2019) összekapcsolja a Schwartz-i értékmodellt a bizalom-koncepciókkal, és empirikus adatokon is összefüggéseket mutat ki az értékpreferenciák és a bizalom három szintje (morálisan-emocionálisan megalapozott magas, morálisan-emocionálisan megalapozatlan magas, illetve az alacsony bizalmú csoport) között. Az elméleti rész olyan formában köti össze a bizalmat az értékekkel, hogy a hatalom, az elismerés, a biztonság, a tradíció és a konformitás értéke énközpontú és énvédő funkciókkal bír, valamint inkább az emberek iránti bizalmatlansággal függ össze. Ezzel szemben a társadalom fókuszú értékek, mint a jóindulat, az univerzalizmus, illetve a változásokra való nyitottság (önállóság és stimuláció) nagyobb fokú bizalommal jár együtt. Ezzel összhangban az ESS 2016-os felmérés adatai mentén kimutatták, hogy a segítőkészség és egyes univerzális értékek (mint a társadalmi egyenlőség, a társadalmi igazságosság, a gondolat szabadsága) a morálisan-emocionálisan megalapozott bizalmúak körében voltak a leghangsúlyosabbak.

A BŐVÍTETT, 19 ALAPÉRTÉKET TARTALMAZÓ MODELL

Az elmúlt évtizedben Schwartz és munkatársai (2012) a 10 alapértéket tartalmazó értékorientációs modellt átdolgozták, és 19 alapértékre bővítették. Az eredeti 10 alapérték ebben a módosított modellben is megtalálható, azonban egyes korábbi alapértéket kettő,

esetleg három további alapértékre osztottak, illetve további két új értéket is meghatároztak (Schwartz et al. 2012; 2017; Schwartz – Cieciuch 2022).

2. ábra. Schwartz 19 alapértéket tartalmazó értékorientációs modellje

Forrás: Saját szerkesztés Schwartz et al. (2017) alapján.

Schwartz a 19 alapérték mindegyikéhez külön értelmezést adott. A korábbi 10 alapérték két vagy három részre osztása során a fő jelentéstartalom maradt, azonban annak egy-egy külön aspektusára irányulnak a tagolt dimenziók. A két újonnan meghatározott érték nem köthető egyik korábbi alapértékhez sem, így ezek interpretációja is független ezektől. Az 1. táblázatban Schwartz és munkatársai (2012:669) pontos megfogalmazásaira építve mutatjuk be a 19 alapértéket, a korábbi 10 alapértékkal párhuzamba állítva.

1. táblázat. A Schwartz-féle 19 alapérték, valamint annak interpretációja

Schwartz 10 alapértéket tartalmazó modellje	Schwartz bővített, 19 alapértéket tartalmazó modellje	A 19 alapérték értelmezése Schwartz szerint
Hatalom (Power)	Hatalom – Dominancia (Power – Dominance)	„Hatalom az emberek feletti kontroll gyakorlása révén”
	Hatalom – Erőforrások (Power – Resources)	„Hatalom az anyagi és társadalmi erőforrások feletti kontroll révén”
Teljesítmény (Achievement)	Teljesítmény (Achievement)	„A társadalmi sztemderdek szerinti egyéni sikerek és kompetenciák”
Hedonizmus (Hedonism)	Hedonizmus (Hedonism)	„Örömszerzés és érzéki élvezetek”
Stimuláció (Stimulation)	Stimuláció (Stimulation)	„Izgalom, újdonság és változás”
Önállóság (Self-direction)	Önállóság – Gondolat (Self-direction – Thought)	„Szabadság biztosítása a kreativitás és a személyes képességek fejlesztése érdekében”
	Önállóság – Cselekvés (Self-direction – Action)	„A saját cselekedeteinek szabad meghatározása”
Jóakarát (Benevolence)	Jóakarát – Gondoskodás (Benevolence – Caring)	„A csoporttagok jóléte iránti elkötelezettség”
	Jóakarát – Megbízhatóság (Benevolence – Dependability)	„Megbízható és hiteles tagja lenni a csoportnak”
Univerzalizmus (Universalism)	Univerzalizmus – Természet (Universalism – Nature)	„A természeti környezet megóvása”
	Univerzalizmus – Törődés (Universalism – Concern)	„Elkötelezettség az egyenlőség, az igazságosság és a védelem iránt minden ember számára”
	Univerzalizmus – Tolerancia (Universalism – Tolerance)	„Az önmaguktól eltérő emberek elfogadása és megértése”
	Alázat (Humility)	„Felismerni saját jelentéktelenségünket a dolgok nagyobb rendszerében”
Konformitás (Conformity)	Konformitás – Normák (Conformity – Rules)	„Megfelelés a szabályoknak, a törvényeknek és a hivatalos kötelezettségeknek”
	Konformitás – Interperszonális (Conformity – Interpersonal)	„Mások felzaklatásának vagy megkárosításának elkerülése”
Tradíció (Tradition)	Tradíció (Tradition)	„Kulturális, családi vagy vallási hagyományok fenntartása és megőrzése”
Biztonság (Security)	Biztonság – Személyes (Security – Personal)	„Biztonság a közvetlen környezetben”
	Biztonság – Társadalmi (Security – Societal)	„Biztonság és stabilitás a tágabb társadalomban”
	Presztízs (Face)	„Biztonság és hatalom a társadalmi megítélés megőrzésén és a megaláztatás elkerülésén keresztül”

Forrás: saját szerkesztésű táblázat. Megjegyzés: A 19 alapérték értelmezése a szerzők fordítása

A módosítások ellenére az új modell minden korábban tárgyalt szerkezeti és egyéb strukturális tulajdonságában (például szomszédság konzisztencia elve és monoton csökkenés elve) megegyezik az eredetivel. Az értékek finomítását az empirikus eredmények is alátámasztották. Az átdolgozott keretrendszer célja volt – többek közt – a nagyobb magyarázóerő biztosítása,

illetve a szűkebb aldimenziók előnyösebbek lehetnek más változók (pl. politikai irányultság, vagy akár az önkéntesség) előrejelzése során.

MÓDSZERTAN

Kutatásunk célkitűzése volt, hogy a generációk közötti értékátadás szakirodalmát is áttekintve feltárjuk az értékek és önkéntesség közötti elméleti összefüggéseket. Tanulmányunkban a narratív áttekintés módszerét alkalmaztuk, mely által lehetőségünk nyílik a téma értelmezésére, illetve a meglévő ismeretek szintetizálására. Az eljárásból adódóan a beválogatás nem egy előre meghatározott protokoll alapján történt, hanem a szerzők szakmai tájékozottságán, ismeretein és a tudományos művek relevanciájának szerzői megítélése mentén. Az irodalomgyűjtés során az olvasott, relevánsnak bizonyuló tudományos művek bibliográfiáján keresztül újabb irodalmakat vontunk be az elemzésbe. Eljárásunkban 53 tudományos művet dolgoztunk fel, melyek jelen tanulmány alapjául szolgálnak.

AZ ÉRTÉKEK ÉS A VISELKEDÉS KAPCSOLATA

Munkánk során a cselekvést és a viselkedést különálló fogalomként értelmezzük. A viselkedést az olyan külső és belső emberi szervezeti reakciókra értjük, melyeket kívülről megfigyelhetünk és nem feltétlenül tudatosak vagy célirányosak. A cselekvés ezen belül a tudatos, szándékolt viselkedést jelenti. A motivációkat pedig a viselkedések – így egyúttal a cselekvések – megindításáért és fenntartásáért felelős belső hajtóerőként definiálhatjuk.

Az értékek viselkedésszervező szerepét közvetlenül (Schwartz 2016; Schwartz et al. 2017; Kesberg – Keller 2018) és közvetve (Barni et al. 2011; Roest et al. 2012; Chan – Tam 2016; Pastorelli et al. 2021) számos kutatás igazolja. Mindenekelőtt azonban lényeges néhány alapvetéssel tisztában lenni e témakör kapcsán. Schwartz (2016) megállapításai szerint az értékek azért motiválják az emberek viselkedését, illetve azon belül a cselekedeteiket, mert valenciát (vonzalmat vagy taszítást) rendelnek azok lehetséges kimeneteleihez. Egy vitahelyzet egy teljesítmény értékeivel erősen azonosuló egyén számára pozitív valenciát kaphat (vonzó és motiváló lesz). Ezzel szemben az univerzalizmus értékeit kiemelkedően fontosak tartó egyén, aki a békére és a konfliktus elkerülésére törekszik, a vitahelyzethez negatív valenciát társíthat (taszító lesz számára, kerülni fogja). Az értékek aktivációs gyakorisága sem elhanyagolható: azon érték, amely többször aktiválódik, hangsúlyosabb az

egyén számára és ezzel párhuzamosan nagyobb hatást is gyakorol a viselkedésére és a cselekvéseire. Továbbá az érték-viselkedés közötti kapcsolat akkor igazán nyilvánvaló és erős, ha az adott szituációban a viselkedés szempontjából releváns az adott érték. Egyes vizsgálatok alapján az értékek befolyásolják azt is, hogy az emberek mire figyelnek, mit észlelnek a szituációból és miképp értelmezik azt, tehát meghatározó erővel bírnak a szubjektív szituáció élményekre (Kesberg – Keller 2018).

A fenti megállapítások függvényében Schwartz (2016) megkülönbözteti az „értékkifejező” és az „érték-ambivalens” cselekvéseket. Előbbi halmazba olyan cselekvések tartoznak, amelyeket elsősorban egy-két érték ösztönöz és az azzal ellentétes értékek gátlóan hatnak rá. Ennek következtében e cselekvések az értékek által jól előre jelezhetőek. Például a hatalom értéke a manipulációt, míg a stimuláció értéke a kockázatos cselekvéseket jelzi előre magas megbízhatósággal. Az érték-ambivalens cselekvések viszont akár ellentmondó értékekkel is összefügghetnek, így az értékek sokkal kevésbé alkalmasak ezek előrejelzésére. A sok túlóra vállalását például motiválhatja a teljesítmény (másokhoz képest jobb teljesítményt nyújtani) és az önirányítás értékei (a munkája az önmegvalósítás eszköze), ugyanakkor a biztonság (anyagi stabilitás), vagy akár a konformitás (felettesek elvárása) értékei is szerepet játszhatnak benne. Végezetül megjegyezzük, hogy az érték és a cselekvés közötti kapcsolatot nem befolyásolja lényegileg sem a normatív nyomás (hogy adott társadalomra milyen értékprofil jellemző), sem az adott cselekvést végrehajtó egyén neve (Schwartz et al. 2017).

AZ ÉRTÉKEKKEL ÖSSZEFÜGGÉSBE HOZHATÓ EGYÉB TÉNYEZŐK

Számos tudományos munka foglalkozik azzal, hogy milyen tényezők mutatnak összefüggést az emberi értékekkel. Tanulmányunkban nem vállalkozunk a teljeskörűsége. Áttekintésünk során az alapértékek nemi és életkori összefüggéseire térünk ki, majd, mivel a szakirodalom feldolgozása során központi szerepet kapott a generációk közti értékátadás és érték hasonlóság témája, így ennek egy külön fejezetet szánunk. Végül kitérünk az önkéntesség és az alapértékek kapcsolatára is.

Az értékorientációk életkori és nemek szerinti összefüggései

Az, hogy mely értékeket mennyire tartják az egyének fontosnak, összefüggést mutat a válaszadó életkorával és nemével (Barni et al. 2011; Döring et al. 2015; Schwartz 2016; Vecchione et al. 2016; Boehnke et al. 2021; Sagiv – Schwartz 2022; Alaminos et al. 2023).

Összesen 27 országban, több mint 80 ezer fő megkérdezésével az az eredmény mutatkozott, hogy a nők valamivel fontosabbnak vélik a biztonság ($r=0,03$), a konformitás ($r=0,03$), a tradíció ($r=0,09$), a jóakarat ($r=0,16$) és az univerzalizmus ($r=0,12$) értékeket, mint a férfiak. Ezzel szemben a férfi válaszadók az önirányítás ($r=0,06$), a stimuláció ($r=0,09$), a hedonizmus ($r=0,07$), a teljesítmény ($r=0,12$) és a hatalom ($r=0,13$) értékekkel azonosultak inkább (Schwartz 2016). E különbségek már gyermekkorban is megmutatkoznak. A magasabb rendű értékeket vizsgálva a lányok az öntranszcendencia és a megőrzés értékekkel azonosulnak inkább, míg a fiúgyermekek inkább az önérvényesítés értékekkel (Barni et al. 2011; Döring et al. 2015; Kandler et al. 2016; Schwartz 2016). További értékutatások szerint (Alaminos et al. 2023) 40 európai országból 5 esetben a nőkre inkább volt jellemző a segítőkészség (jóakarat) és az univerzalizmus, mint alapérték, bár a többi országban, köztük Magyarországon, nem volt szignifikáns különbség nemek szerint. Érdekes viszont, hogy bizonyos felmérések szerint a fiúk és a lányok által a szüleiktől érzékelt szocializációs értékekben mégsem mutatkozik eltérés (Barni et al. 2011). Ezen összefüggések elemzése során fontos megemlíteni, hogy a megfigyelt nemi különbözőségek eredete eltérő. Nem tudni, hogy a felnőtt mintában megmutatkozó nemi eltérésekben mekkora szerepet tulajdoníthatunk a biológiai és genetikai tényezőknek, és mekkorát a környezeti hatásoknak (pl. nemi sztereotípiáknak megfelelő nevelés). Bár a genetika közvetetten hatást gyakorolhat az ember által vallott értékekre (Knafo et al. 2020), a kisgyermekes esetében megfigyelt értékprioritásbeli eltérések leginkább szociokulturális tényezőknek tudhatók be. Ebben az életkori szakaszban a két nem kognitív, szociális és érzelmi fejlődése rendkívül hasonló (Ardila et al. 2011; Chaplin – Aldao, 2013).

Hasonlóan tendenciaszerű megállapításokat tehetünk az életkorral kapcsolatosan is (Schwartz et al. 2012; Vecchione et al. 2016; Boehnke et al. 2021). Schwartz és szerzőtársai (2012) alapján a magasabb rendű értékek közül a megőrzés értékek pozitívan korrelálnak az életkorral (konformitás $r=0,21$; biztonság $r=0,25$; hagyomány $r=0,25$). Ezek az eredmények kapcsolatban állhatnak az öregedéssel együtt járó magasabb társadalmi beágyazottsággal, de felmerül a generációs hatás és a szociokulturális tényezők szerepe is. Pozitív összefüggés figyelhető meg az életkor és a hatalom ($r=0,10$), valamint az életkor és az univerzalizmus ($r=0,09$) között is, és amennyiben az utóbbit a 19 alapérték szerint bontva vizsgáljuk, nagy eltéréseket tapasztalhatunk. Az univerzalizmus – természet ($r=0,26$) és az univerzalizmus – törődés ($r=0,17$) esetében pozitív, ám az univerzalizmus – tolerancia érték esetében negatív

korreláció figyelhető meg ($r = -0,13$). Negatív kapcsolat mutatható ki még a kor és a stimuláció ($r = -0,29$), illetve a jóakarát – megbízhatóság értékei között is ($r = -0,26$). Összességében tehát megfigyelhető, hogy az emberek életkoruk előrehaladtával fontosabbnak vélik a konzervatív, rend- és hagyománytisztelő értékeket, illetve bizonyos gondoskodó értékek prioritása is nő (pl. törődés, természet iránti aggodalom). Ezzel párhuzamosan a nyitottságot, változatosságot, szórakoztatást és individualitást előnyben részesítő értékekkel való azonosulás csökken az életkor növekedésével (Schwartz et al. 2012; Vecchione et al. 2016; Boehnke et al. 2021).

A GENERÁCIÓK (SZÜLŐK ÉS GYERMEKEK) KÖZTI ÉRTÉKÁTADÁS ÉS ÉRTÉKHASONLÓSÁG

Tanulmányunk további témája a szülői szocializáció során történő értékátadás. Az empirikus eredményekből származó következtetések bemutatását megelőzően feltétlenül szót kell ejtenünk arról, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a szülő-gyermek értékátadás során.

Az értékátadást befolyásoló négy fő tényező

Számos szakirodalmi tétel szerint a szülő-gyermek között megfigyelhető érték hasonlóság nem egyértelműen a szülői szocializáció sikerességétől függ. A szülők értékátadási folyamata ugyanis nem egyirányú, a szülőt nem lehet egyértelműen a küldő, míg a gyermeket a vevő szerepébe helyezni (Knafo – Galansky 2008; Roest et al. 2010; Akyil et al. 2014; Knafo et al. 2020).

Ariel Knafo és munkatársai (2020) négy komponensre bontották a szülő-gyermek értékátadási folyamatot.

- 1) *A szülői hatások*, melybe beletartozik a szülő nevelési stílusa, érvelési, valamint jutalmazási-büntetési szokásai, illetve a gyermekkel való kapcsolat minősége. A szülő érzékeny és szeretetteljes viselkedése például megnöveli a gyermek értékelfogadási hajlandóságát (Barni et al. 2011; Alfieri et al. 2014; Pastorelli et al. 2021).
- 2) Külön tényezőknek tekintik *a gyermeki hatásokat*, ugyanis a gyermekek a szülővel szemben nem passzív befogadók, hanem reagálnak, kérdéseket tesznek fel, érdeklődnek, sőt, ellenállást is tanúsítanak. Ez hatással lehet a szülői értékekre is, így a gyermek is szocializálhatja a szülőt (Roest et al. 2010; Akyil et al. 2014).

- 3) A *genetikai diszpozíciók* bár nem közvetlenül határozzák meg, hogy valaki milyen mértékben azonosul egyes értékekkel, de közvetetten orientálhatják az egyént. Egyes értékpreferenciák hátterében (pl. társas érzékenység, kockázatkerülés, ingerkeresés) az öröklött temperamentumbeli jellemzők és idegrendszeri eltérések is állhatnak (Knafo – Spinath 2011; Kandler et al. 2016; Zacharopoulos et al. 2016). Néhány vizsgálat eredménye például arra utal, hogy a neuroticizmus lehet az egyik ilyen gén-értékorientáció közötti „közvetítő” tényező (Zacharopoulos et al. 2016).
- 4) Végül a *környezeti és demográfiai hatások* között a lakóhely, a vallás, az anyagi helyzet, továbbá az etnikum, a nem és az iskolázottság hatását emelik ki a kutatók. Ezek szintén közvetetten orientálhatják a gyermeket egy-egy érték felé (Barni et al. 2014; Wray-Lake et al. 2014; Lepshokova et al. 2016; Döring et al. 2017; Luria – Katz 2020). E tényezők többségükben adottak, vagy csak igen nagy időtávban tudnak lényegileg változni, azonban kismértékben mind a szülő, mind a gyermek befolyással lehet a környezetre. Például a gyermekek kifejezhetik igényüket, hogy részesei legyenek egy sportcsapatnak, ahogy a szülők is orientálhatják a gyermeket egy adott közoktatási intézmény felé. A csoporttagságok és a kortárs csoport pedig szintén formálni fogják az gyermekek értékeit (Schmid 2012; Kindschi et al. 2019).

A szülő-gyermek érték hasonlóság vizsgálatának lehetőségei

A szakirodalmak módszertanilag két fő megközelítést alkalmaznak: a *változó központú* (variable-centered) és a *pár központú* (couple-centered) megközelítéseket (Roest et al. 2009). Az előbbi esetében a statisztikai eljárást az egész mintára alkalmazzák, így itt arra kapunk választ, hogy általánosságban hasonló-e a szülő és a gyermek értékrendje. Az utóbbiak pedig a tényleges párok (anya-gyermek, apa-gyermek vagy anya-apa), azaz az úgynevezett „diádok” közötti hasonlóság mértékére és mintázatára irányulnak. Ebben az esetben összekapcsolt adatokkal dolgoznak, és arra a kérdésre adnak választ, hogy a tényleges szülő-gyermek párok között mekkora átlagos érték hasonlóság figyelhető meg. Bármely megközelítést is alkalmazzuk, a kapott eredmények tartalmazni fogják a kulturális hatásokat is.

Néhány kutató a korszellemet, vagyis a Zeitgeistet is elkülöníti modelljeiben. Ezek arra, az értékformálódás tekintetében jelentős szellemi és kulturális légkörre utalnak, melynek révén a tényleges szülő-gyermek kontaktus nélkül – a társadalmi és szociokulturális tényezők miatt – is megfigyelhető bizonyos mértékű érték hasonlóság a szülő és a gyermek között. A

gyermek a médiafogyasztás, a kortársak, illetve a szélesebb társadalommal való kapcsolatba lépés miatt is érzékelnek bizonyos értékeket. Amennyiben a tényleges, a szülők által szocializált értékekre vagyunk kíváncsiak, e kulturális hatásokat érdemes kiszűrni (Roest et al. 2009; Barni et al. 2012; 2013; 2014; Döring et al. 2017).

A kulturális hatások vizsgálata hozzásegít minket ahhoz is, hogy megtudjuk, mennyire hasonlít egy személy értékprofilja az adott társadalmi csoport átlagához (normativitás), de betekintést nyerhetünk abba is, hogy a személy értékprofiljában mekkora az egyedi (disztingvált) értékorientáció. Amennyiben arra a kérdésre szeretnénk választ kapni, hogy a vizsgált mintában az utóbbi, egyedi értékpreferenciákat (amik nem egyeznek a csoportátlaggal) átadta-e a szülő a gyermeke számára, úgy a szülő és a gyermek disztingvált értékprofilját kell összehasonlítanunk (Barni et al. 2014).

A tanulmányok gyakran elkülönítik az egyéni és a szocializációs értékeket. Az egyéni értékek azon értékprofilra utalnak, melyekkel az egyén ténylegesen azonosul. Ebben az esetben az adatfelvétel során a tételeket önmagára vonatkozóan válaszolja meg a személy (a szülő vagy a gyermek). A szülőknél ugyanakkor sok esetben felteszik azt a kérdést is, hogy milyen választ szeretne, hogy adjon a gyermeke az adott kérdésre. Ezzel a szülők szocializációs értékeit mérik, tehát azokat az értékeket, melyeket ténylegesen át szeretne adni a gyermeke számára (Barni et al. 2011; Tam et al. 2012; Tam – Chan 2015; Chan – Tam 2016; Barni et al. 2017; Luria – Katz 2020). Ahogyan arra a korábbi részekben is utaltunk, a szülő-gyermek értékátadásban előfordulhat az is, hogy egy értékkel a szülő azonosul, de nem kívánja átadni gyermeke számára (Benish-Weisman et al. 2013), így érdemes az egyéni és a szocializációs értékeket különválasztani.

A szülő-gyermek érték hasonlóságot vizsgáló kutatások eredményei

A korábbi vizsgálatok arra utalnak, hogy a felnőttek értékpreferenciái nagyobb mértékben illeszkednek a társadalom normatív értékprofiljához, mint gyermekeiké, ugyanakkor ennek mértéke kultúránként eltérő (Barni et al. 2014; Chan – Tam 2016). Az országok között különbség mutatkozhat abban, hogy a szülők milyen mértékben adják át (vagy tudják átadni) gyermekeiknek a disztingvált értékeiket. Annette Roest és munkatársai (2009) tanulmányuk során ugyanazon családból származó anya-apa, anya-gyermek és apa-gyermek párokat vizsgáltak. Eredményeik szerint, míg a két szülő közötti érték hasonlóság javarészt az interperszonális kapcsolatukból eredeztethető, addig a szülő-gyermek érték hasonlóságban

lényegileg közrejátszik a kulturális korszellem is. A két generáció között megfigyelhető érték hasonlóság tehát jórészt abból ered, hogy ugyanazon kulturális környezetben élnek. Eredményeiket alátámasztják azok a kutatások is, amelyek szerint a gyermekek csupán részben interiorizálják a szülők által közvetíteni kívánt értékeket (Barni et al. 2011).

Kultúrafüggetlennek mutatkozik az a korai gyermekkortól a serdülőkorig tartó összefüggés, amit a szülői melegség, a családi értékek (a családtagok megbecsülése és segítése) és a gyermekre jellemző proszociális viselkedés hármasánál figyeltek meg (Pastorelli et al. 2021). A longitudinális kutatás eredménye alapján a pozitív, érzelmi odafigyelést biztosító családi légkör és a családi értékek átadása elősegíti a gyermekek proszociális viselkedését. Az értékek átvételében a kiegyensúlyozott, támogató családi légkör szerepét hangsúlyozza egy másik kutatás is. Daniela Barni és munkatársai (2011) eredményei szerint a szülő-gyermek közötti érzelmi közelség, a gyermeki autonómiát biztosító szülői viselkedés, a szülőpár érték-kongruenciája, valamint az értékekkel kapcsolatos egyértelmű kommunikáció mind elősegítették a szülő és gyermek közötti érték hasonlóságot.

Szintén egy longitudinális vizsgálatból következtethetünk arra is, hogy a gyermekekben a munkaetika és a politikai tradicionalizmus³ értékek mind az anyáktól, mind az apáktól átvehetők. Ezen értékek átadása megvalósulhat közvetlenül (például kommunikáció, utánzás, modellezés) által, illetve a szülők autonómiát vagy konformitást támogató viselkedése révén is (Roest et al. 2012). Az eredmények így két elméleti megközelítéshez is kapcsolódnak. Egyrészt ahhoz, mely szerint az értékátadás az utánzás és a modellezés során alakul ki a gyermekben (Bandura 1978; 1999), másrészt ahhoz, amely a szülők értékformáló szerepét elsősorban a gyermek pszichológiai szükségleteinek kielégítéséből (vagy azok elhanyagolásából) gyökerezteti (Ryan – Deci 2001).

Ahogy arra korábban rámutattunk, mind a fiú, mind a lánygyermekek hasonló szocializációs értékeket érzékelnek a szüleik felől (Barni et al. 2011). Nemi különbség mutatkozik viszont abban, hogy mennyire hajlandó a gyermek a szülők által közvetített értékeket átvenni. Barni és munkatársai (2011) szerint a lányok nagyobb nyitottságot tanúsítanak a szülők értékei felé, különösen, ha az az anyjuktól származik. Magyarázat lehet erre, hogy az anyák és apák eltérő

³ A politikai tradicionalizmus (political traditionalism) a Roest és szerzőtársainak (2012) kutatásában használt érték-mérő eszköz három alskálájának egyike, mely a rend, a tekintély és a hagyomány felé mutatott elköteleződést tükrözi. Olyan tételekkel mérik, mint például: „a hagyományos értékek és normák megőrzése” vagy „a tekintély iránti tisztelet”.

motivációból adják át értékeiket, mely motivációk összefügghetnek az értéktartalmakkal is (Barni et al. 2017). Bizonyos értékorientációkat (például öntranszcendens) könnyebben vesznek át az emberek (Döring et al. 2017). Az apák valamivel magasabb arányban számoltak be külső nyomásból (például szégyenérzet) fakadó értékközvetítésről. Ez a külső nyomásból eredő értékközvetítés – függetlenül a szülő nemétől – összefüggést mutatott a megőrzés értékekkel, míg az autonóm motivációból cselekvő szülők hajlamosabbak az öntranszcendens értékeket hangsúlyozni. Összességében azonban a szülők értékátadása – függetlenül a nemtől – inkább autonóm, belső motivációktól vezérelt. A szülők tehát elsősorban azokat az értékeket igyekeznek átadni gyermekeiknek, amelyeket saját belső meggyőződésük alapján is fontosnak tartanak (Barni et al. 2017).

A SCHWARTZ-FÉLE ALAPÉRTÉKEK ÉS AZ ÖNKÉNTESSÉG KAPCSOLATA

Az önkéntesség, mint tevékenység, illetve annak motivációs háttere összefügg az egyén értékpreferenciáival, továbbá ennek generációs és nemi különbségeivel is. Azonban fontos kiemelni, hogy nincs egyértelmű megfelelés az értékpreferenciák és az önkéntesség között. Az adott Schwartz-i alapértékek (például a jóakarat vagy az univerzalizmus) nem mindig vezetnek önkéntes munkához, illetve akik önkéntes munkát végeznek, változatos értékpreferenciákkal rendelkeznek. A témához kapcsolódik dolgozatunk azon része is, ahol az értékek és a viselkedés kapcsolatáról írtunk, hogy lehetnek „értékkifejező” és „érték-ambivalens” cselekvések is.

Schwartz érdekek mentén történő felosztása szerint vannak egyéni és kollektív fókuszú értékek. Ehhez hasonlóan, Iwona Nowakowska (2024) kiemeli, hogy az önkéntesség megvalósulhat a mások jólétének növelési szándéka mellett a saját jóllét növelésének indítékából is.

Az önkéntesség funkcionális elméletében (Clary et al. 1998) szintén elkülöníthetők az önkéntesség altruista és individualista motivációi, melyek párhuzamba hozhatóak a Schwartz-i alapértékekkel. A Schwartz-i modellben leginkább az univerzalizmus és a jóakarat alapértékhez (öntranszcendencia értékek) kapcsolódik az önkéntesség (Sagiv – Schwartz 2022), de az önkéntesség hátterében a megőrzés értékek (például a biztonság, a tradíció, a konformitás) is állhatnak, melyek szintén társadalmi fókuszú értékek, sőt megjelenhetnek a személyes fókuszú alapértékek, mint az önérvényesítés (például teljesítmény), vagy a

változásra való nyitottság (például önállóság vagy stimuláció). Az értékpreferenciák az önkéntes munka formáját is meghatározhatják. A biztonság értéke például arra ösztönözheti az egyént, hogy inkább szervezett, intézményi kereteken belül végezzen önkéntes munkát. Ezzel szemben a stimulációs értékazonosulás előtérbe helyezheti a változatos ingerekkel és ismeretekkel járó önkéntes munkavállalást (például idegennyelvű emberek fogadása egy konferencián). Az önérvényesítő értékek (hatalom, teljesítmény) pedig azon önkéntes formákat helyezhetik előtérbe, melyekből az egyén számára közvetlen és gyors haszon is származik. Ilyen lehet például az önkéntesség egy fesztiválon, ahol ingyenes részvételt is biztosítanak az önkéntesnek, vagy egy vállalati önkéntes munka, amely egy későbbi állásajánlat reményével kecsegtet.

A Volunteer Functions Inventory (VFI) hat motivációs faktort határoz meg, melyek az önkéntes tevékenység végzése mögött állhatnak. Ezen önkéntes motívumoknak megfeleltethetők bizonyos Schwartz-féle alapértékek. A VFI-modellben azonban szerepelnek olyan motivációk, melyek mögöttes céljai az érték-cselekvés kapcsolat szempontjából érték-ambivalensnek tekinthetők, így bizonytalanabb a kapcsolatuk az értékekkel. A VFI társas motivációja például a társas kapcsolatok fejlesztése, bővítése céljából végzett önkéntességet jelöli. Ez történhet segítő szándékból (például ahhoz, hogy segíteni tudjak az embereknek, szükségesek a kapcsolatok és a barátok), de a saját érdekek és a befolyás növelése céljából is. A Schwartz-i modell szerint e célok ellentétes értékekből eredeztethetők (öntranszcendencia vs. önérvényesítés), így a VFI társas motivációs faktora érték-ambivalensnek tekinthető. Ugyanakkor a 2. táblázatban az ilyen faktorok esetén is megnevezzük azon alapértékeket, melyekkel a pozitív összefüggés leginkább feltételezhető. Az önkéntesség VFI-modell szerinti motivációs faktoraihoz kapcsolható Schwartz-i alapértékek a 2. táblázatban láthatók.

Fontos megjegyezni, hogy a Schwartz-féle értékek konkrét szituációkon túlmutató motivációs célokként működnek, és időben stabilak (Vecchione et al. 2016). Emiatt egyes önkéntes cselekvéseket nem lehet velük magyarázni. Amennyiben például valaki pillanatnyi bűntudata miatt vállal önkéntes tevékenységet (VFI, Énvédelem motivációs faktor), az általunk felvázolt érték-önkéntesség motiváció kapcsolat érvényét veszti. Az 2. táblázatban meghatározott párhuzam tehát csak akkor áll fenn, ha az önkéntességet aktivizáló VFI-motívum viszonylag tartósan befolyásolja a személy önkéntes cselekvéseit.

2. táblázat. Az önkéntesség VFI-modell szerinti motivációs faktorai és a Schwartz-i alapértékek lehetséges kapcsolata

VFI önkéntes motivációs faktorok (Gazsó et al. 2022:73)	A két elmélet közötti kapcsolat típusa (Schwartz megközelítésében)	Pozitívan kapcsolódó Schwartz-i alapértékek (zárójelben a 19 értékes felosztás)
Értékek: altruista viselkedés és értékek, továbbá humanitárius szemlélet.	Értékkifejező	Jóakarat (megbízhatóság, gondoskodás) Univerzalizmus (törődés, természet, tolerancia)
Megértés: készségek, ismeretek fejlesztése és tapasztalatok szerzése.	Értékkifejező	Önállóság (gondolat) Stimuláció
Társas: társadalmi/szociális beállítódás, a társas kapcsolatok bővítése, fejlesztése, alkalmazkodás.	Érték-ambivalens	Jóakarat (megbízhatóság, gondoskodás) Univerzalizmus (törődés, tolerancia) Hatalom (erőforrások) Presztízs
Karrier: egy szakmai és/vagy tudományos terület megismerése, a karrier építése.	Részben érték-ambivalens	Önállóság (gondolkodás) Teljesítmény
Énvédelem: az ego védelme és a problémák elkerülése.	Értékkifejező	Hatalom (dominancia, erőforrások) Presztízs Biztonság (személyes) Konformitás
Növekedés: önismeret, önfejlesztés és a jólétre irányuló motivációk.	Részben érték-ambivalens	Önállóság (gondolkodás, cselekvés) Stimuláció Teljesítmény Hatalom (erőforrások)

Forrás: Saját szerkesztés. *Megjegyzés:* az alapértékek esetében csak azokat tüntettük fel, melyek pozitívan kapcsolódhatnak az adott önkéntes motivációs faktorhoz.

Összességében az önkéntesek motivációi változatosak, és sokszor keverték, de megfigyelhető, hogy főleg a fiatalok körében egyre inkább előtérbe kerülnek az individualista motivációk. Ennek hátterében Nowakowska (2024) szerint az áll, hogy esetükben több a versengő tevékenység, így nagyobb az önkéntesség alternatív költsége. Ilyen értelemben például a szakmai fejlődés vagy a kapcsolatháló bővítése fontosabbá válik számukra az önkéntesség által. Az értékek és az önkéntesség kor szerinti különbségeiben megmutatkozhat a generációs (társadalmi változás) hatás és az öregedés/érés hatása is. Ahogyan azt korábban kifejtettük, az értékek is mutatnak bizonyos tendenciaszerű összefüggéseket az életkorral (Schwartz et al. 2012; Vecchione et al. 2016; Boehnke et al. 2021; Nowakowska 2024). Ezek alapján az önkéntességet az egyén korának előrehaladtával egyre inkább a kollektivisták értékek (Schwartz-féle felosztásban a társadalmi értékek) motiválják, szemben az individualista értékekkel (Schwartz-féle felosztásban az egyéni értékek).

A nők esetén, akárcsak a fiataloknál, szintén igaz, hogy az önkéntességben való részvétel nagyobb lemondással jár, de körükben nem feltétlenül az önkéntesség individualista motivációi az erősebbek. Ők ugyanis – szemben a férfiakkal – valamivel gyakrabban végeznek önkéntes tevékenységet (pl. véradást) mások segítése szándékából (Dorner 2020). A korábbi

fejezetünkben taglalt, értékorientációkban megmutatkozó nemi eltérések ugyancsak párhuzamba állíthatók ezzel a megfigyeléssel. A nőkre jellemzőbb volt ugyanis az öntranszcendens értékekkel (segítőkézség és univerzalizmus) való azonosulás (Barni et al. 2011; Döring et al. 2015; Kandler et al. 2016; Schwartz 2016; Alaminos et al. 2023). Az is igaz lehet azonban, hogy a fenti alapértékek a nők esetében sok esetben a családi feladataikban vagy az önkéntesség informális keretei között érvényesülnek, és nem feltétlenül az önkéntesség formális keretei között.

Elméleti munkánk alapján tehát az önkéntesség, a VFI-modellen keresztül összekapcsolható az emberek alapértékeivel. Az általunk felvázolt kapcsolat erőssége azonban attól függ, hogy mennyire stabil, vonásjellegű motívumok mozgósítják az egyén önkéntes cselekedeteit. Az értékek és az önkéntesség közötti kapcsolatot az értékek életkori és nemi sajátosságai is befolyásolhatják. Fontos kiemelni az elsődleges szocializáció értékorientációkra gyakorolt hatását is, mely alapján a generációk közötti értékátadás egyúttal az önkéntes viselkedés átörökítésének színterévé is válhat. Nowakowska (2024) rámutat arra is, hogy a mások iránti attitűdök lehetnek altruisták vagy kompetitívek (énvédő, versengő), így az értékek kapcsolata a szorongással és a bizalommal is összefügghet az önkéntesség motivációival.

ÖSSZEGZÉS

Szakirodalmi áttekintésünk során bemutattunk több, Schwartz nevéhez köthető értékmodellt. Az eredetileg 10 alapértéket tartalmazó értékorientációs modellt (Schwartz 2016) napjainkra átdolgozták Schwartz és munkatársai, és 19 alapértékre bővítették (Schwartz et al. 2017; Schwartz – Cieciuch 2022). Az értékek számának növelésével párhuzamosan a heurisztikus és magyarázó erő is nőtt, továbbá a modell megbízhatósága 49 vizsgált ország alapján hasonló, de egyes mutatókban (pl. belső konzisztencia) még megfelelőbb is, mint a korábban használt modell (Schwartz – Cieciuch 2022). A mérőeszköz motivációs irányultsága alapján csoportosítja az emberi léthez és szükségletekhez kapcsolódó értékeket. Utóbbi tulajdonsága miatt kultúrák között invarianciát mutat, így egyetemesen használható (Schwartz et al. 2017; Schwartz – Cieciuch 2022). Alkalmazásával olyan kérdések mélyebb megértéséhez kerülhetünk közelebb, mint hogy a szülők hogyan és milyen értékeket örökítenek át gyermekeik számára, továbbá azt is megismerhetjük, hogy mennyire egységesek a felnőtt

lakosság körében a vallott értékek, valamint, hogy a társadalmilag normatívnak tekintett értékektől mely értékek mentén figyelhető meg a legnagyobb eltérés.

Az értékek globális formálódása összefüggést mutathat azzal is, hogy miért vállalnak az emberek önkéntes munkát (Nowakowska 2024). Bár az értékek előrejelzői lehetnek a cselekvéseknek – így az önkéntességnek is –, de a szakirodalom szerint nincs egyértelmű megfelelés. A Schwartz-i alapértékek közül leginkább a jóakarat és az univerzalizmus alapérték függhet össze az önkéntességgel (Sagiv – Schwartz 2022), de ahogyan arra rámutattunk, más értékek is szerepet játszhatnak benne. Az egyértelmű megfelelés hiányában két tényező játszik szerepet. Egyrészt, hogy az önkéntes tevékenységet motiválhatja az altruizmus, ugyanakkor az önérdek is. Másrészt, hogy az önkéntes cselekvést a pillanatnyi érzelmi állapotok és a rövidtávú motivációk is befolyásolják, ami nem magyarázható az egyéni alapértékek segítségével. Elméleti munkánk során azonban amellet érveltünk, hogy amennyiben az egyénnek az önkéntes cselekvését időben viszonylag stabil motivációk vezérlik, vagy társadalmi szinten vizsgálódunk, az alapértékek lényegi prediktív erővel bírhatnak. Ezt alátámasztja az is, hogy az értékek nemi és életkori eltérései is visszatükröződnek az önkéntesek motivációs hátterében.

Összességében, az áttekintett kutatások alapján az önkéntesség értékháttére nem kizárólag altruista: az érték-ambivalens motivációk, valamint a generációs különbségek fontos irányt jelölnek a jövőbeli kutatások számára.

IRODALOM

Akyil, Yudum – Prouty, Anne – Blanchard, Amy – Lyness, Kevin (2014): Parents' experiences of intergenerational value transmission in Turkey's changing society: An interpretative phenomenological study. *Journal of Family Psychotherapy*, 25(1) pp. 42-65.

DOI: <https://doi.org/10.1080/08975353.2014.881690>

Alaminos-Fernández, Paloma – Alaminos-Fernández, Antonio – Alaminos, Antonio (2023): Schwartz: Az értékszerkezet negyven európai társadalomban. Shalom Schwartz elméletén alapuló feltáró megközelítés. Obets Open Science: Alicantei Egyetem.

<https://rua.ua.es/server/api/core/bitstreams/be32a3dc-b728-4c82-a1a3-2472d887fb85/content>

Letöltve: 2025.11.14.

Alfieri, Sara – Barni, Daniela – Rosnati, Rosa – Elena, Marta (2014): "Do not leave your values at home": A study of value orientations of Italian emerging adults and their parents. *Psykhé*, 23(2) pp. 1-12.

DOI: <https://doi.org/10.7764/psykhe.23.2.562>

Ardila, Alfredo – Rosselli, Monica – Matute, Esmeralda – Inozemtseva, Olga (2011): Gender differences in cognitive development. *Developmental Psychology*, 47(4) pp. 984–990.

DOI: <https://doi.org/10.1037/a0023819>

- Bandura, Albert (1978): Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 1(4) pp. 139-161.
DOI: [https://doi.org/10.1016/0146-6402\(78\)90002-4](https://doi.org/10.1016/0146-6402(78)90002-4)
- Bandura, Albert (1999): Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1) pp. 21-41.
DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00024>
- Barni, Daniela – Alfieri, Sara – Elena, Marta, – Rosnati, Rosa (2013): Overall and unique similarities between parents' values and adolescent or emerging adult children's values. *Journal of Adolescence*, 36(6) pp. 1135-1141. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.09.002>
- Barni, Daniela – Donato, Silvia – Rosnati, Rosa – Danioni, Francesca (2017): Motivations and contents of parent-child value transmission. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 45(3) pp. 180-186. DOI: <https://doi.org/10.1080/10852352.2016.1198125>
- Barni, Daniela – Knafo, Ariel – Ben-Arieh, Aasher – Haj-Yahia, Muhammad (2014): Parent-child value similarity across and within cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(6) pp. 853-867.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022114530494>
- Barni, Daniela – Ranieri, Sonia – Scabini, Eugenia (2012): Value similarity among grandparents, parents, and adolescent children: Unique or stereotypical? *Family Science*, 3(1) pp. 46-54.
DOI: <https://doi.org/10.1080/19424620.2011.671499>
- Barni, Daniela – Ranieri, Sonia – Scabini, Eugenia – Rosnati, Rosa (2011): Value transmission in the family: Do adolescents accept the values their parents want to transmit? *Journal of Moral Education*, 40(1) pp. 105-121. DOI: <https://doi.org/10.1080/03057240.2011.553797>
- Benish-Weisman, Maya – Levy, Sigal – Knafo, Ariel (2013): Parents differentiate between their personal values and their socialization values: The role of adolescents' values. *Journal of Research on Adolescence*, 23(4) pp. 614-620. DOI: <https://doi.org/10.1111/jora.12058>
- Boehnke, Klaus – Galyapina, Victoria – Lebedeva, Nadezhda – Lepshokova, Zarina (2021): Values of ethnic Russians and the Indigenous population in North Caucasus Republics of the Russian Federation: An exploratory three-generation comparison. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 52(5) pp. 489-506.
DOI: <https://doi.org/10.1177/00220221211020444>
- Chan, Hoi-Wing – Tam, Kim-Pong (2016): Understanding the lack of parent-child value similarity: The role of perceived norms in value socialization in immigrant families. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 47(5) pp. 651-669. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022116635744>
- Chaplin Tara – Aldao, Amelia (2013): Gender differences in emotion expression in children: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 139(4) pp. 735-765.
DOI: <https://doi.org/10.1037/a0030737>
- Clary, E. Gil – Snyder, Mark – Ridge, D. Robert – Copeland, John – Stukas, A. Arthur – Haugen, Julie – Miene, Peter (1998): Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6) pp. 1516-1530.
DOI: <https://doi.org/10.1037//0022-3514.74.6.1516>
- Dorner László (2020): *Az önkéntesség lélektani vonatkozásainak empirikus vizsgálatai* [Disszertáció, Debreceni Egyetem]. <http://hdl.handle.net/2437/296792> Letöltve: 2025.11.14.
- Döring, K. Anna – Makarova, Elena – Herzog, Walter – Bardi, Anat (2017): Parent-child value similarity in families with young children: The predictive power of prosocial educational goals. *British Journal of Psychology*, 108(4) pp. 737-756. DOI: <https://doi.org/10.1111/bjop.12238>

Döring, K. Anna – Schwartz, H. Shalom – Cieciuch, Jan – Groenen, J. F. Patrick – Glatzel, Valentina Harasimczuk, Justyna – Janowicz, Nicole – Nyagolova, Maya – Scheefer, E. Rebecca – Allritz, Matthias – Milfont, L. Taciano – Bilsky, Wolfgang (2015): Cross-cultural evidence of value structures and priorities in childhood. *British Journal of Psychology*, 106(4) pp. 675-699.

DOI: <https://doi.org/10.1111/bjop.12116>

Durkheim, Émile (1933): *The division of labor in society*. Transl. by George Simpson. New York: Free Press.

Gazsó Dóra – Dorner László – Csordás Georgina (2022): Fiatal és érett felnőtt önkéntesek motivációi és személyiségvonásai-egy pilot kutatás eredményei. *Önkéntes Szemle*, 2(1) pp. 63-91.

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2022.1.63-91>

Grünhut Zoltán – Bodor Ákos – Pirmajer Attila (2019): A bizalom és az alapvető emberi értékek összefüggése. *Replika*, 113, pp. 45-60. DOI: <https://doi.org/10.32564/113.4>

Inglehart, Ronald (1977): *The silent revolution: changing values and political styles among western publics*. Princeton: Princeton University Press.

Higgins, E. Tory (2012). Regulatory focus theory. In: Van Lange, Paul A. M. – Kruglanski, Arie W. – Higgins, E. Tory (eds.): *Handbook of theories of social psychology 1*. Los Angeles–London–New Delhi–Singapore–Washington, D. C.: SAGE Publications Ltd., pp. 483-504.

DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446249215>

Kandler, Christian – Gottschling, Juliana – Spinath, M. Frank (2016): Genetic and environmental parent–child transmission of value orientations: An extended twin family study. *Child Development*, 87(1) pp. 270-284. DOI: <https://doi.org/10.1111/cdev.12452>

Kesberg, Rebekka – Keller, Johannes (2018): The relation between human values and perceived situation characteristics in everyday life. *Frontiers in Psychology*, 9, pp. 1676.

DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01676>

Kindschi, Martin – Cieciuch, Jan – Davidov, Eldad – Ehler, Alexander – Rauhut, Heiko – Tessone, Claudio Juan – Algesheimer, René (2019): Values in adolescent friendship networks. *Network Science*, 7(4) pp. 498-522. DOI: <https://doi.org/10.1017/nws.2019.16>

Knafo, Ariel – Galansky, Neta (2008): The influence of children on their parents' values. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(3) pp. 1143-1161.

DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00097.x>

Knafo, Ariel – Spinath, M. Frank (2011): Genetic and environmental influences on girls' and boys' gender-typed and gender-neutral values. *Developmental Psychology*, 47(3) pp. 726-731.

DOI: <https://doi.org/10.1037/a0021910>

Knafo, Ariel-Noam – Barni, Daniela – Schwartz, H. Shalom (2020): Parent–child value similarity: Broadening from intergenerational transmission to reciprocal influences, genetics, and environmental antecedents. In: Jensen, Lene Arnett (ed.): *The Oxford Handbook of Moral Development*. Oxford: Oxford University Press, pp. 164-185. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190676049.013.12>

Lepshokova, H. Zarina – Galyapina, N. Viktoriya – Lebedeva, M. Nadezhda (2016): The impact of religious identity and perceived psychological closeness on parent-child value similarity in different religious contexts. *Psychology. Journal of the Higher School of Economics*, 13(2) pp. 223–239.

DOI: <https://doi.org/10.17323/1813-8918-2016-2-223-239>

Luria, Ela – Katz, J. Yaacov (2020): Parent–child transmission of religious and secular values in Israel. *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education*, 41(4) pp. 458-473.

DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1688472>

- Nowakowska, Iwona (2024): Altruists will be altruists, but what about individualists? The role of future time perspective and social value orientation in volunteers' declarations to continue engagement in three time horizons. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 35(3) pp. 503-514. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-023-00613-8>
- Pastorelli, Concetta – Zuffianò, Antonio – Lansford, E. Jennifer – Thartori, Eriona – Bornstein, H. Marc – Chang, Lei – Deater-Deckard, Kirby – Di Giunta, Laura – Dodge, A. Kenneth – Gurdal, Sevtap – Liu, Qin – Long, Qian – Oburu, Paul – Skinner, T. Ann – Sorbring, Emma – Steinberg, Lurance – Tapanya, Sombat – Uribe Tirado, Liliana Maria – Yotanyamaneewong, Saengduean – Al-Hassan, Suhan – Alampay, Liane Peña – Bacchini, Dario (2021): Positive youth development: Parental warmth, values, and prosocial behavior in 11 cultural groups. *Journal of Youth Development: Bridging Research and Practice*, 16(2-3) pp. 379-401. DOI: <https://doi.org/10.5195/jyd.2021.1026>
- Roest, M. C. Annette – Dubas, S. Judith – Gerris, R. M. Jan (2010): Value transmissions between parents and children: Gender and developmental phase as transmission belts. *Journal of Adolescence*, 33(1) pp. 21-31. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.05.017>
- Roest, M. C. Annette – Dubas, S. Judith – Gerris, R. M. Jan (2012): Children's value orientations as they traverse adolescence and emerging adulthood: Alternative routes of parental transmission. *Family Science*, 3(1) pp. 22-33. DOI: <https://doi.org/10.1080/19424620.2012.716207>
- Roest, M. C. Annette – Dubas, S. Judith – Gerris, R. M. Jan – Engels, C. M. E. Rutger (2009): Value similarities among fathers, mothers, and adolescents and the role of a cultural stereotype: Different measurement strategies reconsidered. *Journal of Research on Adolescence*, 19(4) pp. 812-833. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2009.00621.x>
- Rokeach, Milton (1973): *Understanding human values*. New York: Free Press.
- Ryan, Richard M., – Deci, Edward L. (2000): Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67. DOI: <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Ryan, M. Richard – Deci, L. Edward (2001): On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, pp. 141-166. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141>
- Sagiv, Lilach – Schwartz, H. Shalom (2022): Personal values across cultures. *Annual Review of Psychology*, 73, pp. 517-546. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-020821-125100>
- Schmid, Christine (2012): The value "social responsibility" as a motivating factor for adolescents' readiness to participate in different types of political actions, and its socialization in parent and peer contexts. *Journal of Adolescence*, 35(3) pp. 533-547. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.03.009>
- Schwartz, H. Shalom (2014): Chapter 20 - National culture as value orientations: Consequences of value Differences and cultural distance. In: Ginsburgh, Vicotr A. – Throsby, David (eds.): *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Amsterdam: Elsevier, pp. 547-586. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53776-8.00020-9>
- Schwartz, H. Shalom (1992): Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In: Zanna, Mark P. (ed.): *Advances in Experimental Social Psychology*. New York: Academic Press, pp. 1-65. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Schwartz, H. Shalom (1994): Beyond individualism/collectivism: New cultural dimensions for values. In: Uichol, Kim – Triandis, Harry – Cigdem, Kagitcibasi – Sang-Chin, Choi – Gene, Yoon (eds.):

- Individualism and collectivism: Theory, method, and applications*. Los Angeles– London–New Delhi– Singapore–Washington, D. C.: SAGE Publications, pp. 85-119.
- Schwartz, H. Shalom (2016): Basic individual values: Sources and consequences. In. Brosch, Tobias – Sander, David (eds.): *Handbook of value: Perspectives from economics, neuroscience, philosophy, psychology and sociology*. Oxford: Oxford University Press, pp. 63-84.
- Schwartz, H. Shalom – Cieciuch, Jan (2022): Measuring the refined theory of individual values in 49 cultural groups: Psychometrics of the revised portrait value questionnaire. *Assessment*, 29(5) pp. 1005-1019. DOI: <https://doi.org/10.1177/1073191121998760>
- Schwartz, H. Shalom – Cieciuch, Jan – Vecchione, Michele – Davidov, Eldad – Fischer, Ronald – Beierlein, Constanze – Ramos, Alice – Verkasalo, Markku – Lönnqvist, Jan-Erik – Demirutku, Kursad – Dirilen-Gumus, Ozlem – Konty, Mark (2012): Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4) pp. 663-688. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0029393>
- Schwartz, H. Shalom – Cieciuch, Jan – Vecchione, Michele – Torres, Claudio – Dirilen-Gumus, Ozlem – Butenko, Tania (2017): Value tradeoffs propel and inhibit behavior: Validating the 19 refined values in four countries. *European Journal of Social Psychology*, 47(3) pp. 241-258.
DOI: <https://doi.org/10.1002/ejsp.2228>
- Schwartz, H. Shalom – Sortheix, M. Florencia (2018): Values and subjective well-being. In. Diener, Ed – Oishi, Shigehiro – Tay, Louis (eds.): *Handbook of well-being*. Salt Lake City: DEF Publisher, pp. 872-886.
- Tam, Kim-Pong – Chan, Hoi-Wing (2015): Parents as cultural middlemen: The role of perceived norms in value socialization by ethnic minority parents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46(4) pp. 489-507. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022115575739>
- Tam, Kim-Pong – Lee, Sau-Lai – Kim, Young-Hoon – Li, Yanmei – Chao, Melody Manchi (2012): Intersubjective model of value transmission: Parents using perceived norms as reference when socializing children. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(8) pp. 1041-1052.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167212443896>
- Vecchione, Michele – Schwartz, H. Shalom – Alessandri, Guido – Döring, K. Anna – Castellani, Valeria – Caprara, M. Giovanna (2016): Stability and change of basic personal values in early adulthood: An 8-year longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 63, pp. 111-122.
DOI : <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.06.002>
- Wray-Lake, Laura – Flanagan, A. Constance – Benavides, M. Celina – Shubert, Jennifer (2014): A mixed methods examination of adolescents' reports of the values emphasized in their families. *Social Development*, 23(3) pp. 573-592. DOI: <https://doi.org/10.1111/sode.12065>
- Zacharopoulos, George – Lancaster, M. Thomas – Maio, R. Gregory – Linden, E. J. David (2016): The genetics of neuroticism and human values. *Genes, Brain and Behavior*, 15(4) pp. 361-366.